

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος εἰκοστός.

Συνδρομὴ ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἰκάστ. ἔτους καὶ εἶναι ἑτησίαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 32.

6 Ὀκτωβρίου 1885

ΑΠΟ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΝ

Ἐπιστολαὶ πρὸς φίλον.

Δ'

Πρέβεζα, 22 Ἀπριλίου.

Ἐκ τῆς «Πάρου».

Παραβαλλομένη πρὸς τὴν Ἄρταν ἡ Πρέβεζα δύναται σχεδὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ὠραία πόλις. Αἱ ὁδοὶ τῆς εἶναι καθαρώτεροι, κανονικώτεροι, αἱ οἰκοδομαί, ἔξωθεν τοῦλάχιστον, εὐπρεπέστεροι, ἐν ἐνὶ λόγῳ βλέπει τις ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι δὲν ἐδόθη ἐνταῦθα εἰς τοὺς Τούρκους ἀρκετὸς καιρὸς πρὸς καταστροφήν. Πράγματι δὲ ἡ Πρέβεζα διετέλεσεν ὑπὸ τοὺς Βενετοὺς ἀπὸ τὸ 1684 μέχρι τοῦ 1797.

Ὅτε ἤλθον οἱ Βενετοί, ἡ Πρέβεζα μόλις εἶχεν ἐξήκοντα περίπου οἰκογενείας. Ἐντὸς μιᾶς ἐκατονταετηρίδος μετεβλήθη εἰς πόλιν ἀκμάζουσαν, περιέχουσαν δύο χιλιάδας οἰκογενείας, ὅ ἐστι δέκα περίπου χιλιάδας ψυχάς. Ἄμα ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐπέρχεται παρακμή. Ὅτε ὁ Leake τὴν ἐπισκέφη, κατὰ τὸ 1805, τὴν εὐρεν ἔχουσαν χιλίας διακοσίας μόνον οἰκογενείας, ἔκτοτε δέ, μετὰ παρέλευσιν ὀγδοήκοντα ἐτῶν, οὐδεμία βελτίωσις ἐπῆλθεν. Ὁ πληθυσμὸς τῆς, καθ' ἃ μὲ ἐβεβαίωσαν, μόλις ὑπερβαίνει καὶ σήμερον τὰς πέντε χιλιάδας ψυχάς. Ἴδου τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας τὰ ἀγαθὰ.

Κατὰ τοὺς ὄρους τῆς συνθήκης τοῦ Καμποφορίου, οἱ Γάλλοι (ἐν ἔτει 1797) κατέλαβον τὰς εἰς τὴν Ἀδριατικὴν Βενετικὰς κτήσεις, μεταξύ δὲ τῶν ἄλλων καὶ τὴν Πρέβεζαν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, γενομένης τῆς ἐκστρατείας τοῦ Βοναπάρτου εἰς Αἴγυπτον, ἡ Πύλη ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀλῆ-πασάν τὴν ἐντολὴν τοῦ νὰ κυριεύσῃ τὰς ἀρχαίας κτήσεις τῆς Βενετίας εἰς τὴν Ἠπειρον. Ὁ Ἀλῆς προθύμως ἐξεστράτευσεν, ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στρατοῦ, διὰ νὰ διώξῃ τοὺς Γάλλους. Ἡ φρουρὰ τῆς Πρεβέζης συνεποσοῦτο εἰς τριακοσίους μόνον ἄνδρας, ὃ δὲ Γάλλος στρατηγὸς ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὰς νή-

σους, βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὰς χιλιάδας τοῦ Ἀλῆ. Ἀλλ' οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι μετὰ τοσαύτης ἀπελπισίας τὸν ἰκέτευσαν νὰ μὴ τοὺς παραιτήσῃ, ὥστε ὁ γενναῖος στρατιώτης μετέβαλε γνώμην καὶ ἔμεινε. Προπαρεσκευάσθησαν λοιπὸν ὅπως ἠδύναντο, ἐπεσκεύασαν ἐν βίᾳ τὰ ὀχυρώματα, οἱ ἄνδρες ὠπλίσθησαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς, καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὴν πόλιν περιμένοντες τὸν ἐχθρόν. Τὴν 13ην Ὀκτωβρίου 1798 ὁ Ἀλῆς ἐφάνη ἐπὶ κεφαλῆς ἐννέα χιλιάδων Ἀλβανῶν. Ἀλλ' ὁ πανοῦργος σατραπῆς, μὴ ἐπαναπαυόμενος εἰς τὴν δύναμιν μόνην τῶν ὀπλων του, εἶχεν ἤδη ἀποστείλει κρυφίως τὰ ὄργανά του ἐντὸς τῆς Πρεβέζης, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ σπείρῃ τὴν διχόνοιαν μεταξύ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς. Οἱ ἀπόστολοι τοῦ οὔτοι κατώρθωσαν νὰ προκαλέσωσι ταραχὰς ἅμα ὁ ἐχθρὸς ἐφάνη. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ Πρέβεζα ἠλώθη ἐξ ἐφόδου καὶ παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ, τὸν σίδηρον καὶ τὴν λεηλασίαν, τὴν δ' ἐπαύριον, μὴ ἀκούμενος εἰς τὴν σφαγὴν τῶν Γάλλων καὶ ὅσων Ἑλλήνων συνεπολέμησαν μετ' αὐτῶν, ὁ Ἀλῆς διέταξε νὰ θανατωθῶσιν ἐνώπιόν του τριακοσίοι ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων κατοίκων, ὡς παράδειγμα φοβερόν πρὸς ὅσους δὲν ἐπροθυμοποιούντο νὰ προλάβωσι τὴν ἤτταν διὰ τῆς ὑποταγῆς. Τὸ μάθημα ἰδίως ἀπειτεῖντο πρὸς τοὺς Παργίους. Ἴδου τὶ ἔγραφε πρὸς αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀλωθείσης Πρεβέζης:

» Εἰς ἐσᾶς Παργιώταις ἄλλο δὲν σᾶς γράφω,
» μοναχὰ καὶ ἄλλην φορὰν σᾶς ἔγραψα καὶ δὲν
» ἐβάλετε αὐτὶ εἰς τὰ λόγια μου, μόνον στέκε-
» σθε μαγρούριδες (ὑπερήφανοι) καὶ αὐτὸ τὸ μα-
» γουλοῦκι δὲν σᾶς βγαίνει σὲ καλό... Ἐγὼ
» δὲν θέλω τὸν χαλασμόν σας, μόνον νὰ εἴμεσθην
» γειτόνοι, καθὼς εἴμεσθην, καὶ τὸ μεράμι μου
» (ἡ ἐπιθυμία μου) οὔτε γιὰ νὰ σᾶς χαλάσω εἰ-
» ναι, οὔτε Τούρκους νὰ στείλω αὐτοῦ, μόνον νὰ
» διώξετε καὶ νὰ σκοτώσετε τοὺς Φραντζέζους
» ὅπου εἶναι αὐτοῦ, καὶ στέλλω τὸν Χασάν Ἐφέντη
» καὶ σᾶς κουβεντιάζει τὰ πάντα στοματικά.
» Ὅχι ἄλλο.

« Πρέβεζα 16 Ὀκτωβρίου 1798. »

Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίθησαν ὑπερηφάνως οἱ Πάργιοι τὰ ἐξῆς:

« Ὑψηλότατε Ἀλῆ πασᾶ, σέ προσκυνούμεν.

« Ἐλάβαμεν τὰ δυο σου γράμματα καὶ ἐχάρημεν διὰ τὴν ὑγείαν σου. Τὴν ὑποταγὴν ὅπου ζητεῖς ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι δύσκολον νὰ τὴν ἀπολαύσης, ἐπειδὴ τὰ ζωντανὰ σου παραδείγματα μᾶς παρακινοῦν ὅλους εἰς τὸν ἔνδοξον καὶ ἐλεύθερον θάνατον καὶ ὄχι ποτὲ εἰς τὸν ἄτιμον καὶ τυραννικὸν ζυγόν.

« Μᾶς γράφεις νὰ διώξωμεν καὶ σκοτώσωμεν τοὺς Φραντζέζους. Τοῦτο ὄχι μόνον δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ κάμωμεν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἠμπορούσαμεν, πάλιν ἤθελε τὸ ἀποφύγομεν. Ὅτι ἡ πατρίς μας ἔχει τέσσαρας αἰῶνας ὅπου καυχῶται εἰς τὴν καλὴν τῆς ἐμπιστοσύνην, τὴν ὁποίαν πολλάκις καὶ μὲ τὸ αἷμα τῆς ἐδιαφέντευσε. Πῶς λοιπὸν τώρα ἡμεῖς νὰ ἀμαυρώσωμεν τὴν δόξαν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῆς; Ποτέ!

« Τὸ νὰ μᾶς φοβερίζης πάλιν ἀδίκως εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν σου πλὴν οἱ φοβερισμοὶ δὲν εἶναι ἴδιοι τῶν μεγάλων ἀνθρώπων. Καὶ τὸ ἄλλο, ἡμεῖς δὲν ἐγνωρίσαμεν ποτὲ τὸ χρώμα τοῦ φοβερισμοῦ, ὅσον ἐσυνειθίσαμεν τὸν ἔνδοξον πόλεμον διὰ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος.

« Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, ἡμεῖς ἐτοιμοὶ, ἡ ὦρα προσμένεται διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ νικητῆς. Ὑγίαινε!

« Πάργα 16 Ὀκτωβρίου 1798 ». (4)

Ἐνώπιον τῶν ἠνωμένων δυνάμεων τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ρωσίας ἡ γαλλικὴ τῆς Πάργας φρουρὰ ὑπεχώρησε καὶ μετεβιβάσθη εἰς Κέρκυραν. Ἀλλ' εὐτυχέστεροι τῶν κατοίκων τῆς Πρεβέζης, οἱ Πάργιοι, καίτοι ἀβοήθητοι, ἀντέστησαν ἐπὶ ἑξ μῆνας εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ, μέχρις οὐ ἐπὶ τέλους, συμβιβάσθοντες ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἐπέτυχον παρ' αὐτῆς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς αὐτονομίας των. Καὶ κατὰ τὴν συνθήκην δὲ τοῦ 1800, διὰ τῆς ὁποίας ἐσχηματίσθη ἡ Ἴονιος πολιτεία, πρῶτον κράτος Ἑλληνικὸν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Πρεβέζα, ἡ Βόνιτσα καὶ ἡ Πάργα ἀνεκηρύχθησαν αὐτόνομοι, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν καὶ πάλιν. Οἱ Γάλλοι κατέσχον ἐκ νέου τὰς Ἴονιους νήσους κατὰ τὸ 1807, μετὰ τὴν ἐκείθεν ἀποχώρησιν τῶν Ρώσων, Γαλλικὴ δὲ φρουρὰ κατέλαβεν ἐκ δευτέρου καὶ τὴν Πάργαν. Κατὰ τὸ 1814 οἱ Ἀγγλοὶ διεδέχθησαν τοὺς Γάλλους, μετὰ δὲ τρία ἔτη παρέδωκαν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν δυστυχῆ πόλιν καὶ οἱ γενναῖοι Πάργιοι παρήτησαν τὴν δουλοειῶσαν πατρίδα μεταφέροντες εἰς τὴν ἐξορίαν τὰ ὅστα τῶν πατέρων των.

« Σκάψτε βαθεῖα, σκάψτε πλατεῖα ἅλα σας τὰ κιβούρια, καὶ τ' ἀνδρειωμένα κόκκιλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας. Τούρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τούρκοι μὴ τὰ πατήσουν!

Πότε θὰ τὰ ἐνταφιάτωσιν ἐκ δευτέρου οἱ ἀ-

(4) Ἴδε Περραιβοῦ Ἱστορίαν Σουλίου καὶ Πάργας.

πόγονοι των εἰς τὰ ἐλεύθερα χῶματα τῆς πατρίδος των;

Δὲν ἔπρεπεν ἴσως γράφων ἐκ Πρεβέζης νὰ ὁμιλῶ περὶ Πάργας, ἀλλ' αἱ δύο πόλεις εἶναι ὡς ἀδελφὰ διδύμοι καὶ ἡ θέα τῆς μιᾶς φέρει τὴν ἄλλην εἰς τὸν νοῦν. Πρὸ πέντε ἐτῶν ἤλπισαν ἀμφοτέραι ὅτι ἐπέστη τῆς ἀπελευθερώσεως ἡ ὦρα καὶ ἐσκήρτησεν ἀπὸ χαράν. Ἀλλ' ἡ Εὐρώπη ἠθέτησε τὸν λόγον τῆς, καὶ ὁ δεσμώτης αἰσθάνεται βαρύτεραν τὴν ἄλυσιν μετὰ τὴν ματαίωσιν τῆς ἐλπίδος ὅτι θραύονται τὰ δεσμά του.

Αἱ ἀνκνήσεις τῆς Γαλλικῆς ἐκείνης κατοχῆς δὲν ἀπεσβέσθησαν ἐνταῦθα. Εἰς τὴν Γαλλίαν ὅμως τίς σήμερον ἐνθυμεῖται ὅτι Γάλλοι στρατιῶται ἐφρονεῦθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς Πρεβέζαν ἢ ἐσώθησαν χάρις εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Πάργας; Σὺ αὐτὸς τὸ ἐνθυμεῖσαι, ὅτι ἡ Γαλλικὴ σημαία ἐκυμάτισε ποτὲ εἰς τὰς ὠραίας ταύτας ἀκτᾶς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου; Ἐνταῦθα δὲν τὸ ἐλησμόνησαν καὶ ἀγαποῦν εἰσέτι τὴν Γαλλίαν. Ἀλλὰ μὴ ἐπαίρεσθε. Ἴσως ἀγαπᾶσθε τόσῳ μᾶλλον καθόσον δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ ἡ δικιμονή σας. Δὲν εἶναι ἀγαπητὸς ὁ ξένος ὅταν κατέχη ἐνόπλιως τὴν πατρίδα σου, καὶ ἐὰν ἦλθεν ὡς φίλος, ὥστε προτιμότερον καὶ διὰ τὴν Γαλλίαν, καὶ δι' ἡμᾶς ἔτι, ὅτι ἀνεχωρήσατε ἔκτοτε.

Ἄνευ τῆς ἐρυθρᾶς σημαίας τῆς ἐπισκιάζουσης τὴν Πρεβέζαν καὶ τῆς στολῆς τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων ἢ στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους συναντᾷ τις κθ' ὁδόν, ἡ δύνασο εὐκόλως ν' ἀπατηθῆς ἐνταῦθα νομιζῶν ὅτι εὐρίσκεσαι εἰσέτι ἐντὸς τῶν συνόρων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Πάντες ὁμιλοῦν Ἑλληνιστί, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν Μωαμεθανῶν, — αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ἐργαστηρίων εἶναι Ἑλληνικαί, — Ἑλληνες στρατιῶται, ἐλθόντες ἐκ Πούντας, προμηθεύονται τρόφιμα εἰς τὴν ἀγοράν, — ἐκ δὲ τῶν εἰς τὸ στενὸν ἠγκυροβολημένων δύο πλοίων, δὲν φαίνεται, μὰ τὴν ἀλήθειαν, τὸ ἑλληνικὸν ὡς τὸ μὴ εὐρισκόμενον εἰς τὰ νερά του. Μεταβαίνων εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ προξένου μας ἐνόμισα ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὅτι διευθύνομαι πρὸς τὴν Νομαρχίαν.

Δὲν θ' ἀπορήσης μαθάνων ὅτι ὠμιλήσαμεν περὶ σοῦ ὑπὸ τὴν φιλόξενον στέγην τοῦ ἀξιολόγου προξένου, ὅταν σοῦ εἶπω ὅτι ἡ σύζυγός του εἶναι ἀδελφὴ τοῦ πολυκλαύστου ποιητοῦ τῶν Μνημοσύνων. Ἦκουσα ἐγκωμιά σου διὰ τὴν γαλλικὴν μεταφρασίν αὐτῶν καὶ μάλιστα διὰ τὸν πρόλογόν σου, ὅπου μετὰ τύσης ἀγάπης λαλεῖς περὶ τοῦ ποιητοῦ.

Τὸ ἀπόγευμα ἐπεσκέφθημεν τὰ εῖρεπια τῆς Νικοπόλεως. Δὲν θὰ συγχύσης βεβαίως τὴν Νικόπολιν ταύτην μετὰ τῆς ὁμωνύμου πέραν τοῦ Αἴμου πόλεως, τῆς γνωστῆς διὰ τὴν κατὰ τὰ τέλη τῆς δεκάτης τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ἦτταν τοῦ βασιλείως τῆς Πολωνίας Σιγισμούνδου

ὕπὸ τῶν Τούρκων, καὶ διὰ τὴν μετὰ τινα ἔτη περιώνυμον μάχην, καθ' ἣν τοσοῦτοι Γάλλοι ἱππό-
ται ἐσφάγησαν νικηθέντες. Ἡ ἐνταῦθα Νικόπολις
ἐθεμελιώθη καὶ ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Αὐγούστον, εἰς
ἀναμνησιν τῆς ἐν τῷ Ἀκτίῳ ναυμαχίας, ἐπὶ τοῦ
χώρου ὅπου ἐστρατοπέδευσε ὁ μέλλων νικητὴς
καὶ αὐτοκράτωρ.

Ἦσαν ἀληθῶς πρακτικοὶ ἄνθρωποι οἱ Ρω-
μαῖοι ἐκεῖνοι καὶ δὲν ἐσφαλлон περὶ τὴν ἐκλογὴν
τῆς τοποθεσίας τῶν ἀποικιῶν των. Εἰς τὰ πα-
ράλια τῆς Ἑλλάδος ὁ Αὐγούστος ἴδρυσεν τὴν
Νικόπολιν καὶ ἀνεκαίνισεν τὰς Πάτρας. Ἡ πόλις
τῶν Πατρῶν, ἣτις καὶ ὑπὸ τοὺς Τούρκους αὐτοὺς
δὲν ἐξέπεσεν ὀλοσχερῶς, ἔλαβε μετὰ τὴν ἀπε-
λευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀνάπτουζιν τοσαύτην,
ἐξακολουθεῖ δὲ προοδεύουσα τοσοῦτον, ὥστε κατὰ
πᾶσαν πιθανότητα θὰ ὑπερβῇ βαθμηδὸν τὴν
ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας καὶ ὑπὸ τοὺς
Βυζαντινοὺς διαδόχους των εὐμεριάν. Ἡ Νικό-
πολις κατεστράφη, ἀλλ' ἡ Πρέβεζα, ἣτις τὴν
διεδέχθη, θὰ ἦτο σήμερον ἐφάμιλλος τῶν Πα-
τρῶν ἂν, ἐλευθέρα, ἐχρησίμευεν ὡς ἐπίνειον εἰς
ἐλευθέραν τὴν Ἠπειρον. Ὡ! Ὅταν βλέπη τις
τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν ὠραίων χωρῶν
τούτων καὶ ἀναλογιζέται ὅποια θὰ ἦσαν ἄνευ
τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως τοσούτων
αἰῶνων, κυριεῦται ὑπὸ αἰσθημάτων. . . τὰ ὅποια
προκρίνω ν' ἀποσιωπήσω διὰ νὰ μὴ μοῦ ἀποδώ-
σης διαθέσεις ἐλεγειακάς.

Ἀπὸ Πρέβεζαν μέχρι Νικοπόλεως ἡ ἀπόστα-
σις εἶναι μίᾳς περίπου ὥρας. Ὁ δρόμος διέρχεται
κατὰ πρῶτον τὸ περὶ τὴν πόλιν ἐκτεταμένον
δάσος τῶν ἐλαιῶν. Προχωροῦμεν βραδέως μὲ
ὄντως ἀνατολικὴν ἀξιοπρέπειαν, ἔφιπποι εἰς γραμ-
μὴν καὶ οἱ τρεῖς, ἐνόσω τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ τὸ
ἐπιτρέπει, προηγεῖται δὲ χωροφύλαξ ἔφιππος καὶ
ἄλλος μᾶς ἀκολουθεῖ. Οἱ δύο σουβαρίδες οὗτοι
μᾶς συνοδεύουν ὡς ὁδηγοὶ μᾶλλον ἢ ὡς ὑπέμμα-
χοι ἐν περιπτώσει κακῆς συναντήσεως. Πέραν τοῦ
ἐλαιῶνος ἀπλοῦται κυματοειδῶς πεδιάς γυμνὴ
καὶ ἔρημος, ἐπὶ τῆς ὁποίας φαίνονται μακρόθεν
τὰ ἠρειπωμένα τεῖχη τῆς κατεστραμμένης Νι-
κοπόλεως.

Ἄμα εἰσέλθης ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν τει-
χῶν, καταλαμβάνεσαι ὑπὸ τῆς μελαγχολίας τὴν
ὅποian ἐμπνέει πάντοτε ἡ θεία πόλις ἐρημωθεί-
σης. Τοῦ τοιοῦτου αἰσθήματος ἔλαβες πείραν εἰς
Πομπηίαν. Ἐνταῦθα ἡ τέφρα κατακαύσασα
καὶ καλύψασα, ὡς εἰς Πομπηίαν, τὰς οἰκοδομὰς
δὲν διέσωσε τὰ θεμέλιά των, οὔτε ἤλθον ἀρχαιο-
λόγοι χάριν ἀνασκαφῶν καὶ πρὸς ἐξακριβῶσιν
τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως. Ἐπὶ τοῦ ἀνωμάλου
ἐδάφους τῶν ἠρειπιῶν ὑψοῦνται ἐδῶ κ' ἐκεῖ τεμά-
χια μικρὰ καὶ μεγάλα τοίχων καὶ ἀψίδων, λεί-
ψανα γῶν, βαλανείων, θεάτρων ἢ μεγάρων.
Μεταξὺ αὐτῶν βλέπεις μονοπάτια σχηματι-

σθέντα ἀπὸ τὴν διάβασιν κτηνῶν ἢ ἀνθρώπων,
—ποῦ καὶ ποῦ ἀγρὸν κριθῆς ἐπὶ τοῦ χώρου ἴσως
ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἀγορὰ ἢ ἱππόδρομος,—
γύρωθεν δὲ τὰ τεῖχη ὄρθια εἰσέτι, καὶ ἀπὸ ἀπό-
στασιν εἰς ἀπόστασιν τὰ ἔχνη τῶν πύργων των.
Ἰδοὺ ἡ Νικόπολις. Θὰ ἔλθῃ καιρὸς ὅποτε θὰ λη-
φθῶσι μέτρα πρὸς διάσωσιν τῶν ἠρειπιῶν τούτων
καὶ πρὸς ἀνεύρεσιν ἴσως τινῶν τῶν ἀγαλμάτων
ὅσα ὁ Αὐγούστος μετέφερον ἐνταῦθα πρὸς στολι-
σμὸν τῆς πόλεώς του, ὅπως μετέφερε καὶ τοὺς
κατοίκους τῶν παρακειμένων πόλεων πρὸς αὐ-
ξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς. Χωρικοὶ τις μᾶς ἔδει-
ξεν ἐκεῖ ἀνδριάντα ἀνακαλυφθέντα ἐσχάτως ὑπὸ
τὸ ἄροτρον του. Ἐκεῖτο εἰς μίαν ἄκραν, πλη-
σίον τοῦ τείχους, ὑπὸ κλάδους ἐπισωρευθέντας
ἐπ' αὐτοῦ, οὐχὶ βεβαίως χάριν προσυλᾶξεως ἢ
ἀρχαιολογικῶν μελετῶν.

Ἄλλ' ὅμως ἀφοῦ συνειθίσῃ τις βλέπων—δὲν
λέγω τὴν Ἀκρόπολιν μόνην, ἀλλ' ἐν γένει τὰ
διεσπαρμένα καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα γνήσια
μνημεῖα τῆς ἀρχαίας τέχνης, δὲν ἐνθουσιᾶ ἐνώ-
πιον τῶν λειψάνων τῆς Ρωμαϊκῆς περιόδου. Πῶς
νὰ παραβληθῶσι τὰ παλαιὰ Ἑλληνικὰ τεῖχη,
ὅπου καὶ μόνη τῶν ὀγκολίθων ἢ ἄρμονικῆ τᾶξις
μαρτυρεῖ τὴν καλαισθησίαν τοῦ τεχνίτου, πρὸς
τὰ πλινθόκτιστα ὀγκώδη κτίρια τῶν Ρωμαίων;
Ἐνδιαφέρουν βεβαίως καὶ ταῦτα ὑπὸ τεχνικὴν,
ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν, ἐπιβάλλον ὡς ἐκ τοῦ
μεγέθους των, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὠραῖα. Ἄλλαχοῦ
τὰ Ρωμαϊκὰ μνημεῖα ἀποτελοῦν τὸ καύχημα
τῶν πόλεων, ἐντὸς ἡ πλησίον τῶν ὁποίων κείνται,
Ρωμαϊκὰ δὲ τινα ἀγάλματα ἀρκούσι πρὸς συγ-
κρότησιν ἐπαρχιακοῦ μουσείου. Ἐνταῦθα οὔτε
καιρὸς, ἀλλ' οὔτε χρήματα ἀτυχῶς, μᾶς περισ-
σεύουν διὰ τὰ ταυῦτα. Ἐντούτοις δώσατέ μας
τὴν Νικόπολιν καὶ ἀμέσως ἀρχίζομεν ἀνασκαφὰς
εἰς τὴν περιοχὴν τῆς! Ἴσως δ' ἀνταμειφθῶμεν
διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ἀνδριάντος τινὸς τοῦ Ἐπι-
κτήτου, διότι ἐνταῦθα ἐδίδαξεν ὁ Φρύξ ἀπελεύ-
θερος τὴν εὐγενῆ φιλοσοφίαν του, καὶ ἐνταῦθα
ἀπεβίωσε.

Ἐπεστρέψαμεν ἐπὶ τῆς Πάρου ὅπως οὖν ἀργά.
Διήλθομεν τὴν ἐσπέραν εἰς τὴν οἰκίαν ἐνὸς τῶν
ἐγκριτοτέρων κατοίκων τῆς Πρέβεζης. Ἡδύνατό
τις εὐκόλως νὰ φαντασθῇ ὅτι εὐρίσκεται εἰς
Παρισίους, ἢ τοῦλάχιστον εἰς Ἀθήνας. Ὡμιλή-
σαμεν περὶ φιλολογίας, περὶ ἱστορίας (ὅθεν καὶ
τὰ τοσαῦτα ἱστορικὰ μου ἀπόψε), ὅχι ὅμως καὶ
περὶ πολιτικῆς· πρὸ πάντων δὲ ἠκούσαμεν μου-
σικῆν. Ἡ θυγάτηρ τοῦ οἰκοδεσπότη, δεσποινὴς
χαριεστάτη, μᾶς ἔπαιξε τεμάχια τοῦ Chopin.
Πῶς σοῦ φαίνεται; Ὁ Chopin εἰς Πρέβεζαν!

Αὐριον τὸ πρωτὶ ἀναχωροῦμεν διὰ Καρθασα-
ρᾶν. Ὁ δήμαρχος τῆς Ἀρτης ὑπεσχέθη ὅτι θὰ
τηλεγραφήσῃ πρὸς τὸν ἐκεῖ συνάδελφόν του διὰ
νὰ μᾶς ἐνοικιάσῃ ἄμαξαν. Θὰ διέλθω λοιπὸν

καὶ τρίτον τὸν Ἀμβροικιὸν κόλπον. Δὲν λυποῦμαι ποσῶς διὰ τοῦτο, ἀπ' ἐναντίας· λυποῦμαι μόνον ὅτι θὰ παραιτήσωμεν τὴν Πάρον, ἐπὶ τῆς ὁποίας τοσοῦτον συνείθισα, ὥστε ἐπὶ τέλους τὴν ἐθεώρουν ὡς θαλαμηγὸν μας. Ἐκοιμήθημεν τρεῖς νύκτας ἐξαιρέτα ὑπὸ τὸ κατὰστροφά της, τὰ δὲ ξενοδοχεῖα τῶν μικρῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων μας δὲν φημίζονται πολὺ. Ἄλλ' ἄς μὴ τὰ καταδικάζωμεν προτοῦ τὰ δοκιμάσωμεν.

[Ἔπεται συνέχεια]

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΟΝΗΣ

Διήγημα.

Α'

Ἀστείαν ἀληθῶς ἰδέαν συνέλαβε πρῶϊαν τινὰ Κυριακῆς ὁ Τοῦρκος κατῆς ἐν Ἄρτῃ, ὅστις ἀφοῦ ἠθῶσε πανδήμως καὶ σκανδαλωδῶς δύο ἡμοεθνεῖς του, ἀπαγαγόντας ἄκουσαν Ἑλληνίδα κόρη ἐκ τῶν παρακειμένων χωρίων, ἀπῆλθεν ὡς καλὸς μουσουλμάνος νὰ πάρῃ ἀμπέσσι, πρὸς ἀγνισμὸν καὶ ἀπολύμανσιν.

Ὁ ἄξιος Τοῦρκος δικαστής, πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς ὑφ' ὧν ἐκοσμεῖτο, ἦτο δεξιώτατος εἰς τὸ ν' ἀνακαλύπτῃ, πρὸς πρόχειρον δικαιολογίαν τῶν ἀποφάσεών του, πάμπολλα ἐδάφια τοῦ ἱεροῦ νόμου ἀγνοούμενα συνήθως ὑπὸ τῶν ἀμαθεστέρων συναδέλφων του, καὶ δεινὸς εἰς τὸ νὰ ἐκτείνῃ καὶ νὰ συστήλλῃ ἐκάστοτε, ὡς ἔμπειρος σκυτοτόμος, τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἱερῶν ῥητῶν. Ἡδύνατο, ἐν ἐλλείψει ἄλλου προτύπου, νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπογραμμὸς τῶν νομολόγων καὶ τῶν δικορράφων παντὸς χρόνου καὶ τόπου. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι, ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα, τὸ ζήτημα ἦτο πολὺ ἀπλούστερον, ἢ ὅσον σήμερον δύναται νὰ εἶνε, διότι ὁ αὐτὸς ἦτο συνηγὸρος ἅμα καὶ δικαιοκτῆς.

Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην, τὸ ἐδάφιον τῆς ἱερᾶς βίβλου, ὅπερ ἀνεκάλυψεν ἡ εὐκολὸς ὀξύδερκεικ τοῦ δικαστοῦ τούτου, εἶχεν ὡς ἐξῆς, κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ μεταφράσιν: *Αἶνος τῷ Θεῷ. Ἐὰν ρέα γυνὴ ἀπιστὸς ἀλάξῃ κύριον, καὶ ἀπὸ τῶν χειρῶν ἀπίστου μεταβῇ εἰς ἀληθῆ πιστόν, ὁ δεῦτερος κύριος εἶνε ἐνδικώτερος.* ("Ὁρα Κοράνιον, ἐν κεφαλαίῳ ἢ Κάμηλος ἐπιγραφομένῳ).

Τὸ ἐδάφιον δὲν ἦτο σαφές, οὐδ' ἐφηρμόζετο ἀβιάστως εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Ἄλλ' ὁ ἄξιος λειτουργὸς τῆς Θέμιδος δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ εὔρῃ καὶ ἄλλο, καὶ νὰ τὸ συγκολλησῇ μὲ τὸ πρῶτον οὕτως, ὥστε νὰ πείθῃ πάντα ἀληθῆ μουσουλμάνον περὶ τοῦ ἀσφαλοῦς τῆς κρίσεως: *Ἐὰν*

ἀληθῆς πιστὸς ἔχῃ δούλην ἀπιστον, καὶ δὲν τὴν ἐπεισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν, δὲν δύναται νὰ τὴν μεταπωλήσῃ εἰς ἀπιστον, ἀλλ' εἰς πιστόν. ("Ὁρα κεφ. ἢ Βοῦς ἱεροῦ νόμου).

Σημειωτέον ὅτι ἀμφοτέρω τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα, καὶ τὰ κεφάλαια εἰς ἃ ἀνήκουσι, δὲν εἶνε ἐκ τῶν γνησιωτέρων. Οἱ σοφοὶ σχολιασταὶ τοῦ Κορανίου οὐδέποτε συνεφώνησαν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κεφαλαίων οὐδὲ περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ περιεχομένου. Ἄλλ' ὁμολογητέον ὅτι οὐδεὶς λειτουργὸς τῆς δικαιοσύνης ὀφείλει νὰ ἐρμηνεύῃ ἄλλως τὰ κείμενα τῶν νόμων ἢ ὅπως προχείρως ἀντιλαμβάνεται τὴν ἔνοιαν αὐτῶν, καὶ τὸ δικαστήριον τῆς Ἄρτης δὲν ἦτο βεβαίως ἀκαδημία νομοδιδασκάλων.

Ἄλλ' ὅμως παρὰ τὴν τόσῃν ἐμπειρίαν καὶ εὐθυκρίσιν του, ὁ εἰρημένος τοῦρκος δικαστής ἔκαμνε τὸν λογαριασμὸν ἄνευ τοῦ ξενοδόχου. Ἡ ἀρπαγῆσα Ἑλληνὶς κόρη ἦτο ἀναδεκτὴ τοῦ Χρήστου Μηλιόνῃ, τοῦ περιβοήτου τῆς Ἀκαρνανίας ἀρματοῦλοῦ, ὅστις ἀτυχῶς ἦτο ἀμαθῆς καὶ δὲν εἴξευε νὰ ἐρμηνεύῃ τὰ ῥητὰ τοῦ Κορανίου. Δὲν ἐνόει δὲ καὶ ὡς ἀστειὸν τὸ πρᾶγμα, ὅπως ἡμεῖς τὸ περιεγράψαμεν ἐν ἀρχῇ, διότι φύσει δὲν ἡγάπα ν' ἀστείζῃται.

Ἡ νεᾶνις ἦτο μνηστὴ τοῦ Νίκου Ντάσκα, εἰρηνικοῦ ἀγρότου κατοικοῦντος εἰς παρακείμενον χωρίον. Ἦτο φιλόπονος καὶ ἀπὸ πρῶϊας μέχρις ἐσπέρας ἠσχολεῖτο εἰς τὰ ἔργα τοῦ οἴκου, ἐπιμελουμένη καὶ τριῶν νεωτέρων ἀδελφῶν, ὧν ὁ μεγαλύτερος ἦγε τὸ δωδέκατον ἔτος. Αὕτη δὲ ἦτο δεκαοκταετής. Ἡ μήτηρ αὐτῆς εἶχε γνώμην νὰ μὴ τὴν ὑπανδρεύσῃ ἀκόμη, καὶ ἠλπίζεν ὅτι καὶ μετὰ τὸν ἀρραβῶνα ὁ γάμος ἐμελλε νὰ βραδύνῃ ἀρκούντως ὥστε νὰ προλάβῃ ἡ νεωτέρα ἀδελφή, νὰ ἠλικιωθῇ πρὸς ἀνακούφισιν καὶ χαρὰν τῆς μητρός. Μίαν βοηθὸν εἶχε, μόνην τὴν Βάσω της, καὶ ὄχι ἄλλην. Διατί νὰ βιασθῇ ὁ σύζυγός της νὰ τὴν δώσῃ; Ἄλλ' ἐκεῖνος ἄλλως ἐφρόνει, καὶ διὰ λόγους, ὧν μόνον τὸ ἐν ἑκατοστὸν ἡδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ, ἐπεθύμει νὰ ὑπανδρεύωνται ὡς τάχιστα αἱ νεαί. "Ὅσον γρηγορώτερα τόσον καλλίτερα. Τί τὸ θέλεις τὸ βάρος αὐτὸ εἰς τὴν οἰκίαν; Δὲν εἶνε καλλίτερον νὰ τὸ ξεφορτωθῆς; "Ὅποιος εὕρισκει πρόθυμον ἀναδέκτην τοῦ φορτίου, καὶ δὲν τὸ μεταβιβάξῃ εὐθὺς, ἄκραν ἐμπιστοσύνην ἔχει εἰς τοὺς ἰδίους ἄμους ἀνδρὲς εἰς ἀνόητος. Ταῦτα ἐφρόνει ὁ Κώστας Μαντᾶς, ὁ πατὴρ τῆς Βασίλως, τὴν ὁποίαν ἐτόλμησε πονηρὸν γράϊδνον ν' ἀποτολμήσῃ μίαν ἡμέραν ὅπως ῥίψῃ αὐτὴν εἰς τὰς χεῖρας Τοῦρκου, ὅστις τὴν ἤθελε νὰ τὴν ἔχῃ εἰς τὸ χαρέμι του.

Ἐν τούτοις ἡ Βασίλω δὲν ἤθελε πιστεύσει τοὺς λόγους της, διότι ἡ γραιῖα Κυπαρισσοῦ εἶχεν ἀνέκαθεν κακὴν φήμην εἰς τὸ χωρίον. Ἄλλ'